

kørte dette Tog i én uafbrudt Række gennem Byen, saa tæt sluttet, at man ikke kunde passere over Gaden. *General Vogel v. Falkenstein*, der paa den Tid havde Kommandoen¹⁾, befalede, at der skulde strøes Bark paa alle de Gader, Toget passerede, hvilket ydermere inficerede Luften, saa mange blev syge.

Saaledes gled Dagene i Frygt og Ængstelse for hvad den næste Dag vilde bringe af Ulykkesbudskaber, indtil Freden blev sluttet, der bragte os det sørgeligste og haabløseste af alle Budskaber, at den bedste Del af vort Land ikke mere var vort! —

Troppernes Hjemkomst satte Seglet paa Sorgen; den fuldstændigste Tavshed og LigeGYldighed mødte dem, hvilket var saa knugende haardt og kuende for disse Mænd, der havde taget det største Stød af Ulykkerne, og som havde været saa udholdende i de daadløse Tider og saa frygtløse, naar det gjaldt om at slaa til. Betegnende for den jyske Bondes Karakter og Sindelag er et Ord fra hin Tid: En Soldat, der blev rost for sin Tapperhed, svarede tørrt: „De hued a it nouet om, men de hued a, a haar standen, hvor a skull sto, aa a haar slauen, hvor a skull slo!“

Min Faders Helbred blev stadigt svagere. Bekymringen herover og den dybe vedholdende Smerte, der hvilede over alle efter den sørgelige Krig, tyngede ogsaa mit Sind saa stærkt, at jeg, trods mine unge Aar, ikke kunde ryste Vægten af mig. Sted-

moder og min yngste Søster rejste til Kjøbenhavn en tre Maaneders Tid for at forvinde lidt af Sommerens Besværligheder. Jeg blev tilbage for at være om Fader. Vi to flyttede saa ud paa Landet, da Randers endnu var i Opløsningstilstand, da Fjenden delvis endnu holdt Byen besat paa Grund af den ulykkelige Krigsskat, der blev Byen saa dyr og var saa vanskelig at skaffe tilstede.

Ensomheden ude paa Landet forøgede maaske mit Tungsind, og da Familien atter var samlet i Randers, foreslog Fader mig tidligt paa Foraaret at tage en Tur til Kjøbenhavn. Her, saameget fjernere fra Begivenhederne, havde disse jo ikke virket nær saa nedslaaende som hos os derovre under deres direkte Tryk, og derfor baade adspredte og oplivede dette Besøg mig meget. Men det var et vældigt Bølgeslag, der var gaaet hen over Befolkningen, og jo mere man med objektivt Blik ser tilbage paa Krigens Virkninger *paa vort Folk efter 1864*, kommer man til den Erkendelse, at den for Mandens Vedkommende medførte en stærk Bevægelse i religiøs Kulturretning i det første Tiaar; for Kvindens blev den alt i alt det Stød, der bragte hende til Rejsning — det vil sige ind i Arbejdslivet, den eneste Vej til Udvikling. Denne Vej har hun fulgt siden med Udholdenhed og Energi.

Mit Sind trængte i den Grad til Arbejde for et virkeligt Maal, at jeg formelig hadede de Broderier, der var de eneste Opgaver, der i de Tider blev stillet og tilladt de velstillede Hjemms unge Døtre. Jeg sled tidlig og silde og med stor Flid,

¹⁾ Ernst Friedrich Eduard Vogel v. Falkestein (1797—1885) var under Krigen 1804 Stabschef hos General Wrangel og Gouverneur i Jylland.

kun for at have noget mellem Hænder, men jo flere „kløvede Blade“, mine store franske Broderier fremviste, des stærkere havde mine Tanker faaet Fart. Jeg bad om Tilladelse til at forberede mig til en Lærerindevirksomhed; men Fader svarede, at det sømmede sig ikke, at jeg tog Brødet fra de unge Piger, der ikke havde Raad til at leve i deres Hjem.

Omtrent paa denne Tid blev den bekendte Præst *Pontoppidan* Sognepræst i Randers¹⁾. Han var en af Grundtvigianismens største Mænd, Fader til Forfatteren, Lægerne og flere andre Pontoppidan'er. Han var en højtbegavet, men meget aparte Personlighed, baade som Prædikant og i hele sin Fremtræden. Nogle Gange kom jeg i Samtale med ham. Jeg tror i Anledning af Byens Asyl. Præsten havde anmodet Randers Damer om skiftevis at have Tilsyn med dette og skrive deres Observationer i en fremlagt Protokol. Min Stedmoder, der ogsaa havde faaet Opfordringen, ønskede ikke at træde til, og bad mig om at gaa istedetfor. Alle Damerne skrev omtrent det samme i omtalte Protokol, men jeg havde vel nok skrevet noget anderledes end de andre, og dette gav Anledning til, at han flere Gange kom til os for at tale med mig.

Disse Samtaler gjorde et vist Indtryk paa mig, og mit tunge Sind vilde vist have havt mere Gavn af det grundtvigske lysere Syn paa Kristendommen og Livet end af Pietismen med dens mørke og stærkt

ensidige Syn paa Menneskene og deres Trosliv. Men Stedmoder, som de fleste andre, ansaa dengang Grundtvigianismen for et saa ovenud overspændt Vildskud, at hun forment mig al videre Indtrængen ad den Vej til Christendommen. Tilfældig faldt den første Aarsberetning fra Diaconissestiftelsen mig i Hænde paa dette Tidspunkt, og gennem denne Institution syntes jeg, at jeg maatte kunne naa mine Ønskers Maal: at komme i en Virksomhed, der kunde udfylde mig, uden at træde nogen for nær. Jeg besluttede da at bryde overtvært og indgaaende tale med min Fader om Sagen. Jeg havde allerede Haanden paa Dørlaasen, da den Følelse greb mig saa overmægtigt, at jeg ved min Anmodning maaske vilde lægge endnu en Sorg paa hans nedtrykte Sind. —

Tidlig paa Foraaret meldte Fader en Dag sin Hjemkomst fra en Embedsrejse, og jeg gik ned til Jærnbangaarden for at tage imod ham. Han var næsten ukendelig. Hele hans Skikkelse var sammenbøjet, og han var saa svag, at han ikke selv kunde gaa, og skøndt støttet af Stationsfolkene maatte han standse flere Gange, inden han naede den Vogn, der holdt efter ham.

Han gik strax til Sengs, og Lægen konstaterede en Lungebetændelse. Efter faa Dages Sygeleje døde han. Jeg havde en Følelse, som om alt lukkede sig over mig, som om jeg var hjemløs paa den hele vide Jord. Men de ydre Forhold kom mig nu til Hjælp, saa at jeg endelig kunde føre mit længe nærrede Ønske igennem. —

¹⁾ Pastor Dines Pontoppidan (1814—79) blev 1863 Sognepræst til St. Mortens Kirke i Randers.

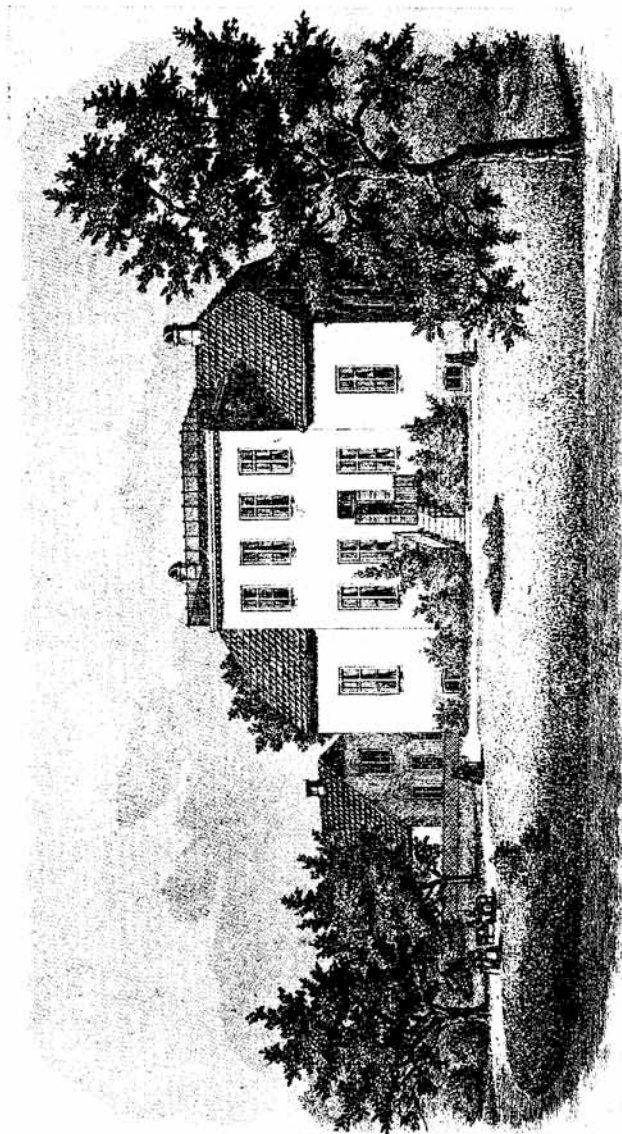
Min Stedmoder og min ugifte Søster havde fattet den Plan at danne sig et Hjem, og da jeg lidet havde passet dér, gik de med stor Glæde ind paa mit Ønske om at komme paa Diakonisseanstalten.

Damer af bedre Familie fik endnu dengang ikke Adgang til Hospitalerne som Sygeplejersker. Hverken fra Lægernes eller fra Samfundets Side var det paa nogen Maade velset. Diakonissestiftelsen dækkede ved sin religiøse Form over slig Skandale og lagde et skaanende Slør over det „emanciperede“ i Tanken. Og jeg maatte døje mange spidse Ytringer og høre mig underlagt mange sære Bevæggrunde i Anledning af min Beslutning.

I Efteraaret 1866 henad Aften rejste jeg med det gamle Dampskib fra Randers. Næsten alle mine Barndomsveninder var nede ved Havnen, hvilket egentlig undrede mig, da de heller ikke sympathiserede med mine Planer, men kun sagde: „Ja, Ida, Du har jo altid været saa sær.“

I den skønneste Aftensol svandt bag Randers Enge og Bakker det Barndomshjem, hvor jeg altid havde følt mig ensom og aldrig lykkelig. Skibet var overfyldt med unge Mennesker, thi Byens og Omegnens nye Studenter blev fulgt af deres Venner og Veninder, Forældre og Søkende paa Vej til den nye Verden, der aabnede sig for dem. Mine Tanker vandrede til min første Udflugt til Hovedstaden med det samme Skib, da Liver kom mig i Møde med aabne Arme og viste sig i sin fulde Glans.

Da det sidste Glimt af Byen var forsvundet, gik

DIAKONISSESTIFTELSEN
Smallegade

jeg ned i Kahytten. De andres Leg og Sang skar mig i Hjærtet, thi min egen Ungdom forekom mig allerede langt borte. Jeg var kun 22 Aar gammel. Min Ensomhedsfølelse, Sorgen over min Fader, Spændingen for alt det nye, der forestod, kunde altsammen ikke harmonere med de muntre Omgivelser. Medens Skibet gyngede mig et helt nyt Liv i Møde og de Unge dansede paa Dækket og raabte Hurra, tog jeg Afsked med mine Venner og min Ungdom — og senere har jeg sjældent mødt den igen.

Christendom ikke altid ad! Ofte snærtede hans Lærdomme mig lige ind i Sjælen; men jeg maatte altid i Tankerne bøje mig for hans Ræsonnementer. Timevis kunde han diskutere om disse stakkels Syges og i Livet saa forkomne Menneskers sjælelige, legemlige og daglige Forhold, og hvad der kunde gøres for dem.

Stor Hjælp i disse Forhold var den daværende Fattigborgmester *Holm*, der paa alle Maader søgte at hjælpe paa den daarligt stillede Befolknings Kaar¹⁾. En Gang, da han var paa Hospitalet, kom *Brandes* ind og præsenterede mig for ham. Senere kom han ofte ind paa min Stue, naar han havde noget at se efter paa Hospitalet, og jeg høstede megen Glæde af hans Samtaler.

Min Trang til at lære blev grundigt tilfredsstillet paa Alm. Hospital. Overlægen sørgede for, at alt, hvad der fremkom af nyt, strax blev indført, og han aabnede Sygestuerne for Indlæggelse af Patienter, der til andre Lægers Hjælp skulde observeres. Da Overlægen saa, at det interesserede mig, lagde han fortrinsvis disse Observationspatienter ind paa min Stue. Det var ofte en anstrængende Opgave, men man lærte meget derved. Hele Dagen var man næsten bundet til en saadan Patient, fordi Virkningen af de forskellige Mediciner, hvert Klokkeslet skulde opskrives, samt Hjerteslaget, Udtrykket osv. osv. Vaagekonerne blev paa den Tid taget fra Lemmeafdelingen og var langt fra at stole

paa, saa man mange Gange om Natten maatte op for at se efter og optegne.

En saadan Observationspatient gav Anledning til den første Carambolage mellem Overlægen og mig. En lille Dreng var indlagt af en 3—4 Læger, der forgæves havde søgt at stille hans Diagnose. Man vilde da forsøge med en Observation med Optegnelser hver halve Time. Jeg skrev op og observerede det bedste, jeg kunde; men en Morgen stod Lægerne ved Drengens Leje og var lige tvivlrådige. Den ene Læge syntes at have observeret én Virkning og den anden en anden.

Jeg lyttede spændt efter de forskellige Meninger og udbød saa i min altfor store Iver: „Jeg synes den Medicin,“ og nævnede Navnet, „virkede stærkest i den eller den Retning.“ Lægerne hørte meget interesserede paa mit lille Indlæg, men Overlægens hele livlige og hæftige Temperament kom strax i Oprør. Han vendte sig om og sagde: „Vi er ikke vant til, at Stuekonerne taler med, naar vi Læger debatterer mellem os!“ Alle stod vi som slagne. Lægerne saa aldeles betuttede ud, og en af dem sagde: „Men det har interesseret mig ganske overordentligt, uhyre meget!“ Jeg selv mærkede, at jeg blev ligbleg. Her var jo det saare Punkt: Lægerne havde jo havt stor Ængstelse for at faa Damer ind paa Hospitalerne af Frygt for, at de skulde komme dem for nær. *Brandes* havde nu gjort det første Forsøg og badovs! der sprang jeg lige i Fælden! Jeg var frygtelig ked af det, men fandt, at Overlægen var gaet for vidt. Om Eftermiddagen kom

¹⁾ Konferensraad Johan Peter Holm (1805—84) blev 1858 Borgmester for Magistræns 3dje Afdeling.

han ind og vilde gøre sin Part af Uretten god. Jeg bad ham, om han en anden Gang vilde røfle mig af, naar vi var alene, og saa var der ikke mere at sige om den Ting. Imidlertid, da Drengen nogle Dage efter døde, var han saa ædelmodig at gøre mig Afbigt overfor Lægerne ved at ytre: „Vi kan vist med Rette sige, at det, der gjorde vor Diagnose saa uvis, var, at Drengen mod al Sansynlighed holdt saa længe ud, og det kan vi jo takke Frøkenens Pleje for.“ „Ganske vist, upaatvivlelig,“ lød det i Kor fra Lægerne; men jeg havde ondt ved at lade være at le, da jeg jo nok vidste, at jeg desværre ikke havde lært at holde paa Livet.

Mine Vanskeligheder paa Hospitalet var dog langt-fra overstaaede med denne lille, om jeg saa maa sige, Forpostfægtning.

Det var kommet det tjenestegørende Personale paa Hospitalet i høj Grad paa tværs, at der blev ansat „Damer“ ved Sygeplejen. En Følelse af, at gammel Slendrian vilde komme hurtigere for Dagens Lys ved de nye Elementer, har vel været Hoved-aarsagen. Enquêten imod mig blev aabnet af Portørerne, hvis Bestilling det var hver Middag at bringe de store Bakker med Maden omkring paa Sygestuerne, endvidere at bære de nyindlagte Syge, som ikke selv kunde gaa, op paa Stuerne, samt at bære dem ned paa Spadserepladsen, naar de ikke heller selv kunde bevæge sig derned. Imidlertid havde disse Kavallerer funden paa, hver Dag, naar de bragte Maden ind paa mine Stuer, at bringe den ene Grovhed og uhøflige Besked værre end den

anden til mig fra Køkkeninspektricen. I Begyndelsen lod jeg, som jeg ikke hørte det; men i Længden blev denne Tavshed fra min Side farlig overfor Patienterne, og Portørerne vænnede sig til en aldeles utaalelig Tone overfor mig, naar de havde noget paa mine Stuer at hjælpe til med. En Dag bad jeg dem bære en Syg ned paa Spadserepladsen. Hun led af en Underlivssvulst og var, paa Grund heraf, særlig svær og særlig uhandelig. Portørerne var altid to om at bære de Syge ned, saa de kunde godt have udført Arbejdet, men de nægtede det rent ud med den Undskyldning, at hun var for tung. Jeg var ked af at klage, men tænkte: Nu vil Du have en Ende paa hele det Vrøvl! Den Syge var jo ogsaa uhyre skuffet ved Portørernes Besked. Hun havde glædet sig hele Dagen til denne Udflugt, for hende den eneste hele Sommeren. Saa snart Middagen var overstaaet, gik jeg ned paa Spadserepladsen og beredte hende et Leje. I Tankerne priste jeg min store Øvelse fra Diakonissestiftelsen i at bære Syge. Jeg bad Patienten om at være fuldkommen rolig, tage mig om Halsen og især at lægge hele sin Tyngde her, samt gøre sit Legeme saa stift som muligt. Først blev hun angst, men lagde dog sine Arme om min Hals med de Ord: „Jeg kan se paa Dem, De er sikker!“ Mit Hjærte bankede forfærdeligt af Spænding. Hele Sygestuen kom i Oprør. Paa Gangen kom Patienterne ud for at se Optøget. Det var aldrig hændet før, at nogen af Stuekonerne havde baaret deres Patienter. Jeg naaede uden Vaklen ned ad Trap-

Bestilling, samt mine Familieforhold. Næste Dag stod mine Døre ikke for Genvisitter, og inden Aften havde jeg faaet henimod en Snes Levnedsløb at høre, med deres Sorger og Kalamiteter af enhver Art. De glædelige Levnedsløb faar man saare sjældent at høre, og de ere vel ogsaa saare faa.

Overlægen havde tilsagt hele Personalet til et Møde samme Aften, jeg havde klaget til ham, og dér havde han meddelt dem, at han ingeniunde vilde fortrædige Stuekonerne ved Ansættelse af Damer, der ønskede at lære Sygepleje. Han havde udtaget enkelte Stuer, der, naar de bleve ledige, vilde blive besatte paa denne Maade; men hvem der forulempede disse Damer, vilde otte Dage efter blive afskediget.

Nu gik mit Arbejde i lang Tid sin støtte Gang. Altid var der meget at bestille. Selv stod jeg op Klokken 5 om Morgenen, for at være paaklædt og gøre alle Forarbejderne, inden hele Hospitalets Maskineri sattes i Gang Kl. 6. Saa begyndte Dagens Kamp med at faa alle 25 Patienter i Orden, der ofte hverken kunde vadske eller rede sig selv. Stuerne maatte Kl. 8 være i Stand, naar Stuegangen begyndte, med alt, hvad Lægerne skulde bruge, og Nattens forskellige Sygeberetninger ligge til Rede. Det svære Punkt i denne Plan laa i, at man skulde tage alle Forbindingerne af igen, ligesom de stakkels Patienter følte lidt Ro og Forfriskning efter den første Morgenbehandling. Denne Ordning har jeg altid funden tung overfor Patienterne, men den lader sig vel vanskelig ordne anderledes, thi saa-

ledes er det jo paa alle Hospitaler. — De to Læger, man hovedsagelig den Gang havde at gøre med paa Alm. Hospital, var Overlæge *Brandes* og Underlægen *Laub*, senere Generallæge ved Armeen¹⁾. Denne sidste havde mest de kirurgiske Patienter. Han var blandt de Læger, der særligt modsatte sig, at der blev ansat Damer paa Hospitalerne. Han gik endog saa vidt i sin Modstand, at han nægtede mig Adgang til min egen Stue en Dag, da han foretog en lettere Operation, og forlangte en af de gamle Stuekoner til sin Hjælp. Dette var naturligvis en frygtelig Fornærmelse og Skade for mig overfor Hospitalets øvrige Funktionærer. Jeg gik ind til ham og forklarede ham min Stilling og bad ham at staa mig bi i min Oplæring i Sygeplejen, hvilket var Hensigten med min Ansættelse her paa Hospitalen. Han bøjede sig meget elskværdigt for denne min Anmodning og blev egentlig let at arbejde under, trods noget opbrusende i hans Karakter. Hans Anordninger var altid saa koncise og bestemt afgrænsede, at der vanskeligt blev Anledning til Misforstaaelser, hvilket han heller ikke taalte, ligesom han altid irriteredes over Stammen eller Usikkerhed i Plejerskens Sygeberetninger. Jeg lærte altid Hovedpunkterne udenad, som jeg havde opskrevet.

Paa den anden Side var han utrættelig i at forklare og hjælpe mig til Rette, men ogsaa utrættelig i at udfinde Fejlene til de mindste Enkeltheder, hvilket naturligvis var en uvurderlig Fordel for mig.

¹⁾ Hieronymus Laub (1838—1910) var assisterende Læge ved Alm. Hospital fra 1866 til 1874. Han blev Korpslæge i Hæren 1874, Generallæge 1902.